Οπτική γωνία

Η ΜΑΓΙΚΗ ΣΤΙΓΜΗ που πρωτοείδα το *Νηπιαγωγείο* στη βιτρίνα ενός βιβλιοπωλείου παραμένει ολοζώντανη στη μνήμη μου. Μπήκα μέσα κι αγόρασα ένα αντίτυπο. Η υπάλληλος δεν με αναγνώρισε. Δεν ήξερε και πολλά για το βιβλίο – μια νέα μικρή συλλογή δοκιμίων με μεγάλο τίτλο, κάποιου άγνωστου συγγραφέα.

Οι πιθανότητες να ήταν βραχύβιο το πρώτο μου βιβλίο, καθώς κι ολόκληρη η συγγραφική μου καριέρα, ήταν πολλές.

Τώρα, εικοσιπέντε χρόνια μετά,[1] το *Νηπιαγωγείο* παραμένει ολοζώντανο. Μόνο στα αγγλικά έχουν τυπωθεί πάνω από έξι εκατομμύρια αντίτυπα. Έχει μεταφραστεί σε τριάντα επτά γλώσσες και πωλείται σε εκατόν τρεις χώρες. Το *Νηπιαγωγείο* συνεχίζει να μένει ζωντανό χάρη στη διάδοσή του από στόμα σε στόμα, με τη βοήθεια και των τριών χιλιάδων ανεβασμάτων του στο θέατρο, μέσα από το θεατρικό έργο που δημιουργήθηκε από το βιβλίο.

---

1. Το εισαγωγικό αυτό κείμενο είναι γραμμένο το 2003 για την επετειακή έκδοση των είκοσι πέντε χρόνων από την πρώτη έκδοση του βιβλίου. [Όλες οι σημειώσεις είναι της μεταφράστριας.]

Πριν από δέκα χρόνια, το *Νηπιαγωγείο* επανεξετάστηκε, αναθεωρήθηκε και εμπλουτίστηκε με είκοσι πέντε νέα δοκίμια. Η σκέψη μου τότε ήταν, *Ναι, αυτό είναι*. Δεν χρειάζεται να κάνω οποιαδήποτε άλλη αλλαγή.

Όσον αναφορά τον συγγραφέα, είμαι κι εγώ ζωντανός και υγιής. Έχω εκδώσει άλλα πέντε βιβλία με δοκίμια και ιστορίες· κι ένα βιβλίο με θέμα τις τελετουργίες της ζωής, ένα ακόμα για την αγάπη, ένα βιβλίο με αποφθέγματα και δύο μυθιστορήματα. Και τώρα βρίσκονται στα σκαριά μια αυτοβιογραφία, μια καινούργια συλλογή δοκιμίων κι ένα μιούζικαλ.

Επιπλέον, παρατηρώ ακόμα τον κόσμο, προσπαθώντας να βγάλω νόημα απ' όλα όσα μου τραβούν την προσοχή, και τα επικοινωνώ στη σελίδα μου στο ίντερνετ: www.robertfulghum.com.

Η γραφή συνεχίζεται επειδή συνεχίζω εγώ – με την ίδια στάση απέναντι στη ζωή που ήταν η βάση για το *Νηπιαγωγείο*: αυτά που είναι απολύτως αναγκαία για μια ευτυχισμένη ζωή είναι στοιχειώδη και βρίσκονται κοντά μας, είναι στην καθημερινότητα.

Αν διαβάσετε τα πρώτα δοκίμια σε αυτό το βιβλίο και συνειδητοποιήσετε ότι αυτές τις αξίες τις γνωρίζετε και πιστεύετε κι εσείς σε αυτές, τότε θα ξέρετε ότι η αλήθεια που εκφράζεται εδώ δεν είναι δική μου – είναι δική σας, όπως είναι και δική μας.

Ρόμπερτ Φούλγκαμ

Η κοσμοθεωρία μου

Να αρχίσουμε από τα βασικά: έμαθα όντως όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζω στο νηπιαγωγείο; Το πιστεύω ακόμα αυτό; Ακολουθεί το αρχικό εισαγωγικό δοκίμιο της πρώτης έκδοσης του βιβλίου και μετά η απάντησή μου.

*

Κάθε ανοιξη, εδώ και πολλά χρόνια, έχω θέσει ως στόχο να γράφω μια κατάθεση της προσωπικής μου κοσμοθεωρίας: ένα Πιστεύω. Όταν ήμουν νεότερος, αυτή η κατάθεση εκτείνονταν σε πολλές σελίδες, προσπαθούσε να καλύψει όλα τα ενδεχόμενα, να μην αφήσει κανένα θέμα ανοιχτό. Έμοιαζε με δικογραφικό υπόμνημα του Ανώτατου Δικαστηρίου, λες κι οι λέξεις μπορούσαν να λύσουν κάθε αντίφαση σε σχέση με το νόημα της ζωής.

Το Πιστεύω μου έχει μειωθεί πολύ τα τελευταία χρόνια —μερικές φορές είναι κυνικό, άλλες κωμικό κι άλλες απλώς αδιάφορο— αλλά συνεχίζω και το δουλεύω. Τελευταία, ξεκίνησα την προσπάθεια να μειώσω την έκταση της προσωπικής μου κοσμοθεωρίας ώστε να χωράει σε μία μόνο σελίδα και να είναι γραμμένη με απλούς όρους, κατανοώντας φυσικά τον αφελή ιδεαλισμό που υπονοούνταν.

Η έμπνευση για συνοπτικότητα μου ήρθε σ' ένα βενζινάδικο. Κατάφερα κάπως να γεμίσω το ρεζερβουάρ του παλιού μου αυτοκινήτου με υπερπολυτελές καύσιμο πολλών οκτανίων. Το παλιό μου σαραβαλάκι δεν το άντεξε και τα 'παιξε, έσβηνε συνέχεια σε κάθε διασταύρωση και αγκομαχούσε στις ανηφόρες. Εκείνη τη στιγμή κατάλαβα. Το ίδιο παθαίνουν και το μυαλό με το πνεύμα μου ανά διαστήματα. Τα παίζω κι εγώ σε σταυροδρόμια της ζωής όπου πρέπει να γίνει κάποια επιλογή, και είτε ξέρω υπερβολικά πολλά είτε όσα ξέρω δεν είναι αρκετά για να πάρω μια απόφαση. Η εν λόγω ζωή δεν είναι βολτίτσα στο πάρκο.

Και τότε συνειδητοποίησα ότι στην πραγματικότητα γνωρίζω ήδη τα περισσότερα πράγματα που είναι απαραίτητα για να ζήσω μια ζωή με νόημα, κι ότι δεν είναι και τόσο περίπλοκα. Το *ξέρω*. Και το ξέρω εδώ και πολύ, πολύ καιρό. Το να ζεις, όμως, έτσι, πράγματι είναι ένα άλλο ζήτημα, σωστά; Αυτό είναι, λοιπόν, το Πιστεύω μου:

ΟΛΑ ΟΣΑ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΩ σε σχέση με το πώς να ζω και τι να κάνω και πώς να είμαι, τα έχω μάθει στο νηπιαγωγείο. Η σοφία δεν βρίσκεται στην κορυφή του ακαδημαϊκού βουνού αλλά υπάρχει εκεί, μέσα στην παιδική χαρά. Αυτά είναι όλα όσα έμαθα:

Μοιράσου τα πάντα.
Παίζε δίκαια.
Μη χτυπάς τους άλλους.
Βάζε τα πράγματα πίσω εκεί που τα βρήκες.
Καθάριζε όταν κάνεις μια ζημιά.
Μην παίρνεις πράγματα που δεν σου ανήκουν.
Ζήτα συγγνώμη όταν πληγώνεις κάποιον.
Πλένε τα χέρια σου πριν από το φαγητό.
Τράβα το καζανάκι.

Τα ζεστά κουλουράκια με το κρύο γάλα σου κάνουν καλό.

Ζήσε μια ισορροπημένη ζωή – μάθε μερικά πράγματα και σκέψου μερικά πράγματα, και ζωγράφισε και χρωμάτισε και τραγούδα και χόρεψε και παίξε και δούλεψε λίγο, κάθε μέρα.

Παίρνε έναν υπνάκο κάθε μεσημέρι.

Όταν βγαίνεις έξω στον κόσμο να προσέχεις στον δρόμο, να κρατάει το χέρι ο ένας του άλλου και να μένει ο ένας στον άλλο κοντά.

Το θαύμα. Θυμήσου το μικρό σποράκι στο κυπελάκι με τις φακές: οι ρίζες φυτρώνουν προς τα κάτω και το φυτό μεγαλώνει προς τα πάνω και κανείς δεν ξέρει στ' αλήθεια πώς ή γιατί, αλλά όλοι μας λειτουργούμε έτσι.

Τα χρυσόψαρα και τα χαμστεράκια και τα λευκά ποντικάκια, ακόμα και οι μικροί σπόροι στις φακές – όλα πεθαίνουν. Κι εμείς.

Και μετά να θυμάσαι τα πρώτα σου παιδικά βιβλία και τις πρώτες λέξεις που έμαθες —και τη μεγαλύτερη λέξη απ' όλες— ΚΟΙΤΑ.

Όλα όσα πρέπει να ξέρεις βρίσκονται κάπου εκεί μέσα. Όλες οι ηθικές αρχές και η αγάπη και οι βασικοί κανόνες υγιεινής. Η οικολογία και η πολιτική και η ισότητα και η ψυχική υγεία.

Πάρε καθένα απ' αυτά και επέκτεινέ το με εκλεπτυσμένους ενήλικους όρους και εφάρμοσέ το στην οικογενειακή σου ζωή ή στη δουλειά σου, ή στο κράτος σου ή σ' ολόκληρο τον πλανήτη και θα ισχύει ακόμα και θα είναι αληθινό και ξεκάθαρο και στιβαρό. Σκέψου πόσο καλύτερος θα ήταν ο κόσμος εάν όλοι μας —ολόκληρος ο κόσμος— τρώγαμε κουλουράκια με γάλα γύρω στις τρεις το μεσημέρι κάθε μέρα και μετά ξαπλώναμε και παίρναμε έναν υπνάκο, τυλιγμένοι με μια κουβερτούλα. Ή εάν όλες οι κυβερνήσεις είχαν ως βασική πολιτική τους να βάζουν πάντα πίσω τα πράγματα εκεί που τα βρήκαν και να επανόρθωναν για τις ζημιές τους.

Και είναι, επίσης, ακόμα αλήθεια, όσο κι αν έχεις μεγαλώσει, πως βγαίνοντας στον κόσμο είναι καλύτερο να κρατάς το χέρι κάποιου και να μένετε μαζί.

Βαθύ νηπιαγωγείο

Οσο γραφω αυτά τα λόγια είμαι ήδη εξήντα πέντε χρονών. Δεν είμαι και τόσο μεγάλος, αλλά έχω αποκτήσει κάποια πείρα απ' τη ζωή. Βρίσκομαι πολύ μακριά απ' το νηπιαγωγείο πια. Τι ξέρω τώρα;

Η Κοσμοθεωρία του Νηπιαγωγείου δεν είναι για παιδιά.

Δεν είναι *απλοϊκή*. Είναι *βασική*.

Το δοκίμιο αυτό απαντάει στις ερωτήσεις που έχει κάνει κάποια στιγμή ο καθένας από μας που έχει βρεθεί να κοιτάζει έξω απ' το παράθυρο της αίθουσας και ν' αναρωτιέται: Γιατί είμαι εδώ; Γιατί θα πρέπει να πηγαίνω σχολείο;

Πηγαίνουμε στο σχολείο για να γίνουμε πολιτισμένοι – για να εισαχθούμε στη βασική δομή λειτουργίας της ανθρώπινης κοινωνίας. Πολύ νωρίς στη ζωή μας, βγαίνουμε από το πλαίσιο του σπιτιού μας έξω στον κόσμο. Στο σχολείο. Δεν έχουμε περιθώριο επιλογής. Η κοινωνία κρίνει πως είναι τόσο σημαντικό να μορφωθούμε ώστε *πρέπει* να πάμε. Αυτός είναι ο νόμος. Κι όταν πάμε στο σχολείο μαθαίνουμε τα θεμέλια πάνω στα οποία στηρίζεται ο πολιτισμός. Κι αυτά μας τα εξηγούνε, αρχικά, σε μια γλώσσα που μπορούν να καταλάβουν τα μικρά παιδιά.

Για παράδειγμα, δεν θα ωφελούσε σε τίποτα να πεις σ' ένα εξάχρονο παιδί ότι «Έρευνες έχουν δείξει πως η ανθρώπινη κοινωνία δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς τη δίκαιη κατανομή των πόρων της γης». Παρότι αυτή η δήλωση είναι βαθιά και επίπονα αληθινή, ένα παιδί δεν μπορεί να κατανοήσει αυτό το λεξιλόγιο. Κι έτσι, σ' ένα παιδί λέμε πως υπάρχουν είκοσι παιδιά και πέντε μπάλες για να παίξουν· με τον ίδιο τρόπο, υπάρχουν τέσσερα καβαλέτα, τρία σετ με τουβλάκια, δύο ινδικά χοιρίδια κι ένα μπάνιο. Αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι, πρέπει να τα μοιραζόμαστε.

Όπως, επίσης, ένα εξάχρονο δεν θα καταλάβει ότι «Κατά κύριο λόγο έχει αποδειχθεί πως η βία είναι αντιπαραγωγική για την εποικοδομητική αλληλεπίδραση ανθρώπων και κοινωνιών». Αλήθεια είναι. Αλλά ένα παιδί μπορεί να κατανοήσει καλύτερα πως ο κανόνας είναι ο ίδιος και έξω στον κόσμο και μέσα στο σχολείο: *Μη χτυπάς τους άλλους*. Γιατί θα συμβούν άσχημα πράγματα. Το παιδί θα πρέπει να καταλάβει πως αυτός ο κανόνας συνδέεται με τον πρώτο: οι άνθρωποι δεν θα μοιραστούν τα πράγματά τους και δεν θα παίξουν δίκαια αν τους χτυπάς.

Είναι, επίσης, δύσκολο να εξηγήσεις σε ένα εξάχρονο τις επιπτώσεις της περιβαλλοντικής μόλυνσης και καταστροφής. Αλλά πληρώνουμε το κόστος ακόμα και σήμερα, επειδή οι ενήλικες δεν έδωσαν σημασία στις αρχές του νηπιαγωγείου: να επανορθώνεις για τις ζημιές που έκανες· να βάζεις τα πράγματα πίσω στη θέση τους· μην παίρνεις ό,τι δεν σου ανήκει.

«Η ιστορία των κοινωνιών ορίζεται περισσότερο από την εκάστοτε κατανόηση της ασθένειας παρά από τη διαμόρφωση της φιλοσοφίας και της πολιτικής θεωρίας». Είναι αλήθεια. Βασικοί κανόνες υγιεινής. Είναι σημαντικό να αποφεύγεις τα περιττώματα, τόσο από τα χέρια όσο κι από τη σκέψη σου.

Αλλά φτάνει μόνο να μάθεις στα παιδιά να χρησιμοποιούν την τουαλέτα, να τραβούν το καζανάκι και να πλένουν τακτικά τα χέρια τους.

Και ούτω καθεξής. Από τις πρώτες κιόλας μέρες, μαθαίνουμε με λόγια που μπορούμε να καταλάβουμε αυτό που καταλήγει να εξυμνείται ως η βάση της κοινότητας και του πολιτισμού. Αν και η δασκάλα ίσως να αποκαλεί αυτά τα μαθήματα «απλούς κανόνες», είναι στην πραγματικότητα το απόσταγμα όλων των αρχών της ανθρώπινης εμπειρίας που κερδήθηκαν με πολύ κόπο και δοκιμάστηκαν στην πράξη.

Αφότου μάθουμε όλ' αυτά τα πράγματα, ανακαλύπτουμε σύντομα πως είμαστε σ' ένα εργαστηριακό μάθημα. Θα μας ζητήσουν να προσπαθήσουμε να εφαρμόσουμε αυτές τις αρχές στην καθημερινότητά μας. Η γνώση έχει σημασία μόνο όταν αντανακλάται στην πράξη. Το ανθρώπινο γένος ανακάλυψε με τον πιο δύσκολο τρόπο ότι είμαστε αυτό που κάνουμε, όχι απλώς αυτό που σκεφτόμαστε. Αυτό είναι αλήθεια και για τα παιδιά και για τους ενήλικες – και για τις σχολικές αίθουσες και για τα έθνη.

Μένω καμιά φορά κατάπληκτος με όσα δεν συλλάβαμε στην ολότητά τους στο νηπιαγωγείο. Στα χρόνια που ήμουν εφημέριος της ενορίας μου, έμενα άναυδος κάθε φορά που κάποιος ερχόταν και μου έλεγε, «Έρχομαι απ' τον γιατρό. Μου είπε πως δεν έχω πολύ χρόνο ζωής ακόμα».

Έμπαινα στον πειρασμό να φωνάξω «*Τι*; Δεν το ήξερες; Έπρεπε να πληρώσεις κάποιον γιατρό για να στο πει – στην ηλικία σου; Πού ήσουνα εκείνη τη βδομάδα στο νηπιαγωγείο που κάναμε αυτό με το κυπελάκι και το βαμβάκι και το νερό και τους σπόρους; Εκεί είδαμε τον κύκλο της ζωής – το θυμάσαι; Το φυτό μεγάλωνε προς τα πάνω και οι ρίζες προς τα κάτω. Ένα θαύμα συνέβη. Και μετά μερικές μέρες το φυτό ήταν νεκρό. ΝΕΚΡΟ. Η ζωή είναι σύντομη. Κοιμόσουν μήπως

εκείνη τη βδομάδα, ή μήπως ήσουν άρρωστος και δεν είχες έρθει σχολείο ή κάτι τέτοιο;»

Δεν τα είπα ποτέ αυτά φυσικά. Αλλά τα σκέφτηκα. Κι είναι αλήθεια. Η ιδέα ήταν να έχουμε την πλήρη εικόνα από την αρχή. Η-ζωή-και-ο-θάνατος. ΖωήΘάνατος. Ένα πράγμα. Ένα σύντομο πράγμα. Μην το ξεχνάς.

Υπάρχει και κάτι άλλο που δεν το καταλαβαίνουν όλοι αμέσως: είναι σχεδόν αδύνατο να περάσεις όλη σου τη ζωή ολομόναχος. Πρέπει να βρούμε την ομάδα υποστήριξής μας – είτε είναι οικογένεια, φίλοι, σύντροφοι, ψυχοθεραπεία, ομάδες, εκκλησία ή οτιδήποτε. Οι νουθεσίες του νηπιαγωγείου έχουν εφαρμογή όσο ζούμε: «Όταν βγαίνεις έξω στον κόσμο, να κρατιέσαι χέρι με χέρι και να μένεις μαζί με τους άλλους». Είναι επικίνδυνα εκεί έξω – και μοναχικά. Όλοι χρειάζονται κάποιον. Πάντα χρειάζεται μια παρέα.

Όσα μάθαμε στο νηπιαγωγείο επανέρχονται ξανά και ξανά στις ζωές μας όσο ζούμε. Σε πολύ πιο σύνθετες και πολυσύλλαβες μορφές, βέβαια. Σε διαλέξεις, εγκυκλοπαίδειες, στη Βίβλο, στους εταιρικούς κανόνες, στα δικαστήρια, σε τελετές και εγχειρίδια. Η ζωή θα μας εξετάζει επανειλημμένα για να δει αν έχουμε καταλάβει κι αν κάνουμε πράξη όσα μας έμαθε στην πρώτη μας χρονιά το σχολείο.

Στον ρου της ζωής μας, θα έρθουμε αντιμέτωποι με ερωτήματα σωστού και λάθους, καλού και κακού, αλήθειας και ψέματος. Ξανά και ξανά και ξανά, θα επιστρέφουμε στο μέρος απ' όπου ξεκινήσαμε – σε κείνο το δωμάτιο όπου μας δόθηκαν με τρομερή φροντίδα οι βασικές έννοιες για την ανθρωπότητα όταν ήμασταν πολύ μικροί.

Φυσικά αυτά δεν ήταν κυριολεκτικά όλα όσα χρειάζεται να γνωρίζεις. Φυσικά κι όχι. Αλλά εάν δεν έχεις κατανοήσει αυτά τα βασικά πράγματα εξαρχής, εσύ και η κοινωνία θα επωμισθείτε το βαρύ κόστος για την αποτυχία σου. Εάν τα

έμαθες όμως και τα κάνεις πράξη, τα υπόλοιπα που πρέπει να ξέρεις θα έχουν μια στιβαρή βάση.

Έτσι, λοιπόν.

Η Κοσμοθεωρία του Νηπιαγωγείου απλοποιημένη αλλά απαράλλαχτη.

Αυτά είναι όσα πιστεύω και ξέρω και εμπιστεύομαι στα εξήντα πέντε μου.

Η υπόλοιπη ιστορία

«Και λοιπον, τι έγινε μετά;»

Μια επιτακτική ερώτηση που έρχεται από τις βραδινές ιστορίες δίπλα στα κρεβάτια των παιδιών μου, όταν ήμασταν κι αυτά κι εγώ νεότεροι. Πάνω που νόμιζα ότι είχα αποδώσει τέλεια το τέλος μιας ιστορίας —ακριβώς όταν ήμουν σίγουρος ότι τα παιδιά είχαν πια πέσει με ασφάλεια στην αγκαλιά του Μορφέα— μια λεπτή, μισοκοιμισμένη φωνούλα έλεγε ικετευτικά, «Και μετά, τι έγινε;» Και δεν είχε σημασία το τι απαντούσα, η ικεσία συνεχιζόταν, «Σε παρακαλώ, σε παρακαλώ μπαμπάκα – πες μας την υπόλοιπη ιστορία».

Μέσα σε γκρίνια κι απελπισία κατέφευγα τελικά στην Αποκάλυψη: «Ξαφνικά ένας κομήτης έπεσε στη Γη και την έκανε χίλια κομμάτια».

Σιωπή. «Και μετά τι έγιναν τα κομματάκια;»

«Δεν έχει σημασία. Όλοι πέθαναν με φριχτό τρόπο, και ιδιαίτερα τα μικρά παιδάκια που δεν κοιμούνται». Είχα δοκιμάσει, επίσης, «Ο πατέρας πούλησε όλα τα παιδάκια που δεν πήγαιναν για ύπνο στον παλιατζή που περνούσε και τ' έκανε όλα λουκάνικα. Και πρώτα πρώτα έγιναν λουκάνικα τα παιδάκια που δεν σταματούσαν τις ερωτήσεις».

Εμπρός, κατηγορήστε με. Πάντως δούλευε. Τις περισσότερες φορές. Τώρα που το σκέφτομαι, υποψιάζομαι ότι αυ-

τές τις αιματηρές καταλήξεις ήθελαν στην πραγματικότητα. Ίσως να ήταν όλο ένα κόλπο τους για να δουν μέχρι πού θα έφτανα – για να δουν πόσο τρελός ήταν στην πραγματικότητα ο πατέρας τους.

Και τώρα έρχομαι αντιμέτωπος με εγγόνια που έχουν το ίδιο ανήσυχο πνεύμα. Τώρα, όμως, είμαι πιο πονηρός από παλιά. Σ' αυτές τις αναπόφευκτες παρακλήσεις για λίγο ακόμα, απαντάω, «Μόνο ο πατέρας σας ξέρει τη συνέχεια της ιστορίας. Ζητήστε από κείνον να σας την πει όταν πάτε σπίτι».

Τα παιδιά έχουν φυσικά δίκιο που ρωτάνε. Όσο η ζωή συνεχίζεται πάντα κάτι συμβαίνει μετά. Πάντα υπάρχουν επιπτώσεις, πάντα συνέχειες.

Αναμένοντας κι άλλα βράδια με επιμονή για ιστορίες, έχω αρχίσει και αναθεωρώ το ρεπερτόριό μου. Και πρέπει να παραδεχτώ πως κι εγώ ο ίδιος αναρωτιέμαι, τι έγινε μετά;

Πήραν το μήνυμα οι λύκοι να μένουν μακριά από πονηρά κοριτσάκια που έλκουν τα μπλεξίματα σαν μαγνήτες, μετά το ζήσαν αυτοί καλά στην Κοκκινοσκουφίτσα; Και πώς και η γιαγιά της ζούσε τόσο μακριά μέσα στο δάσος μόνη της αντί σε κανένα γηροκομείο;

Και η Αλίκη; Θα μπόρεσε να βρει ξανά τον δρόμο για τη Χώρα των Θαυμάτων όταν θα ήταν μεσήλικας και θα χρειαζόταν απελπισμένα λίγη διασκέδαση στη ζωή της; Φυσικά κι όχι. Ο μόνος λόγος πια για να πλησιάσει έναν καθρέφτη θα ήταν για να διορθώσει το μακιγιάζ της.

Τι έκαναν οι τυφλοί άντρες αφότου εξέτασαν τον ελέφαντα και επέστρεψαν στον βασιλιά με τις παράδοξες εντυπώσεις τους;[2] Συνειδητοποίησαν τις αντιφάσεις τους και πήγαν

2. Η παραβολή των έξι τυφλών και του ελέφαντα, που προέρχεται από την ευρύτερη περιοχή της Ινδίας και χρονολογείται γύρω στο 500 π.Χ.,

ξανά στον ελέφαντα για να τον εξετάσουν; Δεν θα πόνταρα σ' αυτό. Πιο εύκολα θα αποδέχονταν τον αποκεφαλισμό παρά θα εγκατέλειπαν τις προκαταλήψεις τους. Ο σοφός άντρας που είχε αρπάξει την ουρά επέμενε πως, «Ο ελέφαντας είναι σα σκοινί. Όλοι οι άλλοι κάνουν λάθος». Ο σοφός άντρας στη μέση διακήρυττε, «Όχι, ο ελέφαντας είναι σαν τέσσερις κορμούς δέντρων. Όλοι οι άλλοι έχουν άδικο». Και ο σοφός άντρας που είχε βρεθεί μούρη με μούρη με την προβοσκίδα επέμενε ότι ο ελέφαντας ήταν μια μάνικα – τέλος.

Θα μπορούσε όντως να ζήσει καλά κι εμείς καλύτερα η Χιονάτη, αφότου ο πρίγκιπας μάθαινε ότι ζούσε για κάποια χρόνια μαζί με εφτά άντρες; Σε καμία περίπτωση. Θα της το χτυπούσε κάθε φορά που θα είχαν κανένα οικογενειακό καβγαδάκι. «Τι έκανες στ' αλήθεια μ' αυτούς τους μικροκαμωμένους άντρες;»

Και η Σταχτοπούτα, απ' την πλευρά της, δεν θα μπορούσε να έχει ζήσει καλυτέρα μαζί με έναν πρίγκιπα που δεν την αναγνωρίζει αν δεν φοράει τα σωστά γοβάκια.

Θυμάστε την ιστορία με τα καινούργια ρούχα του αυτοκράτορα; Ο αυτοκράτορας είχε εξαπατηθεί από έναν ράφτη ώστε να πιστεύει πως τα ρούχα που του έφτιαξε ήταν τόσο εξαιρετικά που μόνο όσοι είχαν αγνή καρδιά θα μπορούσαν να τα φορέσουν. Όταν ο αυτοκράτορας επιδείκνυε με καμάρι την πραμάτεια του μέσα στα ανύπαρκτα ρούχα, ένα παιδί είπε αυτό που όλοι μπορούσαν να δουν καθαρά: «Ο αυτοκράτορας είναι εντελώς γυμνός». Τι συνέβη σ' αυτό το παιδί; Το στείλανε τιμωρία στο σπίτι του να κοιμηθεί νηστικό που

πραγματεύεται την υποκειμενικότητα που βασίζεται στην περιορισμένη οπτική του καθενός μας. Στην ιστορία, έξι τυφλοί άντρες συναντούν για πρώτη φορά ελέφαντα και ο καθένας τον περιγράφει διαφορετικά, ανάλογα με το σημείο του ζώου με το οποίο έρχεται σε επαφή.

δεν κράτησε κλειστό το στόμα του κι έβαλε την οικογένειά του σε μπλεξίματα.

Στο παιδί έλεγαν πάντα: «Να λες την αλήθεια, να λες τη γνώμη σου, να μένεις πιστός στον εαυτό σου και να υπερασπίζεσαι τις απόψεις σου με γενναιότητα». Αλλά το παιδί έμαθε με τον πιο σκληρό τρόπο ότι οι αληθινοί κανόνες είναι: «Να μη φέρνεις αναταραχές, να κρατάς κλειστό το στόμα σου, να καλύπτεις τα νώτα σου, να μην προσπαθείς να γίνεις ήρωας και κοίτα τη δουλειά σου». Όσοι αποκαλύπτουν σκάνδαλα, όπως και τα κορίτσια που παντρεύονται πρίγκιπες, δεν έχουν αίσιο τέλος. Το παιδί αυτό μάχονταν αυτή την πραγματικότητα για το υπόλοιπο της ζωής του.

Εντάξει, πείτε με γέρο και κυνικό. Εμπρός, φερθείτε μου σαν τους γονείς του παιδιού που αποκάλυψε τη γύμνια του αυτοκράτορα. Πείτε μου ότι θα έπρεπε να κάνω κι εγώ σαν τους τυφλούς άντρες και να μην αλλάζω τις ιστορίες μου υπό το φως καινούργιων πληροφοριών.

Ίσως να γνωρίζω πια υπερβολικά πολλά πράγματα και να έχω ζήσει υπερβολικά πολύ. Ίσως πρέπει να αφήσω την αλήθεια έξω από τα παραμύθια ή να πετάξω το μπαλάκι στους γονείς των παιδιών. Είναι πολύ νωρίς για να τους πω πως ο κόσμος δεν είναι πάντα καλός ή δίκαιος. Τα παιδιά θ' ανακαλύψουν μόνα τους την υπόλοιπη ιστορία. Σύντομα θ' ακολουθήσουν ξάγρυπνες νύχτες όταν το «Τι θα γίνει μετά;» δεν θα είναι μια λαχτάρα για την υπόλοιπη πλοκή αλλά μια γεμάτη αγωνία παράκληση σε μια προσευχή.

Αράχνες

Εχω μια γειτονισσα. Είναι μια πολύ καλή κυρία. Έβγαινε από το σπίτι της για να πάει στη δουλειά της, ντυμένη με «τα καλά της». Τη βλέπω σαν τώρα, κλειδώνει την εξώπορτα και παίρνει τις καθημερινές της αποσκευές: την τσάντα της, την τσάντα με το μεσημεριανό της, την τσάντα για το γυμναστήριο και τη σακούλα με τα σκουπίδια. Στρέφει το βλέμμα της, με βλέπει, μου ρίχνει ένα μεγάλο, χαμογελαστό Καλημέρα και κάνει τρία βήματα έξω προς τη βεράντα. Και μετά ένα «ΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑ!» *(Εδώ παραθέτω ακριβώς τα λόγια της.)* Περίπου στην ένταση της σειρήνας του πυροσβεστικού.

Ιστός αράχνης! Είχε περάσει κατευθείαν μέσα από έναν ιστό αράχνης. Και φυσικά η πιο επείγουσα ερώτηση είναι: Πού ακριβώς βρίσκεται η αράχνη *αυτή τη στιγμή*;

Εκτοξεύει τις αποσκευές της προς όλες τις κατευθύνσεις. Και την ίδια στιγμή χορεύει ένα περίεργο είδος χορού με ψηλά τινάγματα – σαν ένας τρελαμένος πελαργός σε περίοδο ζευγαρώματος. Κρατάει σφιχτά το πρόσωπο και τα μαλλιά της συνεχίζοντας να φωνάζει «ΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑ!» με ανανεωμένη ένταση. Προσπαθεί ν' ανοίξει την εξώπορτα χωρίς να την ξεκλειδώσει πρώτα. Ξαναπροσπαθεί. Σπάει το κλειδί μέσα στην κλειδαριά. Τρέχει γύρω από το σπίτι και μπαίνει

απ' την πίσω πόρτα. Συνεχίζει να ακούγεται σβήνοντας σιγά σιγά στην απόσταση το

«ΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑ...»

Τώρα η ίδια σκηνή από μιαν άλλη οπτική. Έχουμε την αράχνη. Μια συνηθισμένη, γκριζωπή, μεσόκοπη κυρία αράχνη. Έχει ξυπνήσει απ' τα χαράματα και πλέκει τον ιστό της κι όλα πάνε καλά. Ωραία μέρα, δεν έχει αέρα, τα επίπεδα υγρασίας ιδανικά για να κολλάνε εύκολα τα πράγματα. Είναι εκεί έξω και ελέγχει τις προσδέσεις στον ιστό της και σκέφτεται τα μικρά σκνιπάκια που θα φάει για πρωινό. Νιώθει ωραία. Είναι έτοιμη για δράση. Ξαφνικά γίνεται χαμός – σεισμός, ανεμοστρόβιλος και ηφαιστειακή έκρηξη. Ο ιστός της έχει διαλυθεί και είναι τυλιγμένος γύρω από μια μανιασμένη κινούμενη θημωνιά άχυρου κι ένα μεγάλο κομμάτι ωμού κρέατος κάνει έναν ήχο που δεν έχει ξανακούσει ποτέ της η αράχνη: «ΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑ!»

Παραείναι μεγάλο για να το τυλίξει και να το φάει αργότερα, και κουνιέται υπερβολικά πολύ για να το ακινητοποιήσει κάπως.

Να πηδήξει πάνω του; Να γραπωθεί ελπίζοντας για το καλύτερο; Να το προσπαθήσει;

Άνθρωπος. Η αράχνη έπιασε έναν άνθρωπο. Και φυσικά η πιο επείγουσα ερώτηση είναι: Πού πηγαίνει και τι θα κάνει εκεί όταν φτάσει;

Η γειτόνισσά μου πιστεύει πως η αράχνη έχει περίπου το μέγεθος αστακού και πως έχει μεγάλο στόμα από καουτσούκ και δηλητηριώδη δόντια. Η γειτόνισσα κατά πάσα πιθανότητα θα πετάξει όλα της τα ρούχα και θα τριφτεί καλά καλά στο μπάνιο και θα λούσει και τα μαλλιά της για να σιγουρευτεί ότι η αράχνη έχει φύγει, και μετά θ' αλλάξει όλα τα ρούχα που φορούσε για να είναι σίγουρη ότι δεν θα βρίσκεται κάπου εκεί ανάμεσα.

Και η αράχνη; Λοιπόν, αν επιβιώσει απ' όλα αυτά, θα έχει μια πολύ ωραία ιστορία να λέει, για τότε που δραπέτευσε απ' αυτό ΤΟ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΠΡΑΓΜΑ. «Και πού να 'βλεπες τα ΣΑΓΟΝΙΑ του!»

Αράχνες. Φανταστικά πλάσματα. Υπάρχουν στον πλανήτη εδώ και περίπου τριακόσια πενήντα εκατομμύρια χρόνια, οπότε μπορούν να αντιμετωπίσουν σχεδόν τα πάντα. Είναι και πολλές – δεκαπέντε με είκοσι χιλιάδες ανά αστικό τετραγωνικό μέτρο. Ναι. Εγώ ζηλεύω αυτό το πράγμα που κάνουν με τον ιστό. Φανταστείτε πώς θα ήταν αν οι άνθρωποι ήταν εξοπλισμένοι σαν τις αράχνες. Να είχαμε αυτό το άνοιγμα με τα έξι ακροφύσια στη βάση της σπονδυλικής μας στήλης και να μπορούσαμε να φτιάξουμε μ' αυτό μέτρα ολόκληρα από κάτι σαν ίνες γυαλιού. Το τύλιγμα πακέτων θα ήταν παιχνιδάκι! Θ' άλλαζε εντελώς το σκαρφάλωμα στα δέντρα. Σκεφτείτε τους Ολυμπιακούς Αγώνες. Το ζευγάρωμα και η ανατροφή των παιδιών θα πήγαιναν σε άλλη διάσταση. Μπορείτε να σκεφτείτε και μόνοι σας τα υπόλοιπα. Είναι να τρελαίνεσαι. Απ' την άλλη, θα ήταν μεγάλος μπελάς το καθάρισμα ιστών στο μέγεθος ανθρώπων.

Όλ' αυτά μου φέρνουν στο νου ένα τραγούδι που ξέρω. Και το ξέρετε κι εσείς. Κι οι γονείς σας και τα παιδιά σας, το ξέρουν κι αυτά. Αυτό για τη μικρή αραχνούλα.[3] Αυτή που ανέβηκε στην υδρορροή. Και μετά ήρθε η βροχή και ξέπλυνε μέσα απ' την υδρορροή την αράχνη. Και ήρθε ο ήλιος και στέγνωσε τη βροχή. Κι η μικρή, μικρούλα αραχνούλα ξανανέβηκε στην υδρορροή. Μάλλον θα ξέρετε και τον χορό που πάει με το τραγουδάκι.

---

3. Πρόκειται για το πολύ γνωστό στον αγγλοσαξονικό κόσμο παιδικό τραγούδι «The itsy bitsy spider», που εξιστορεί τις περιπέτειες μια μικρής αράχνης στον κόσμο.

Τι συμβαίνει εδώ; Γιατί το ξέρουμε όλοι αυτό το τραγούδι; Γιατί το περνάμε από γενιά σε γενιά; Ένα τραγούδι που παρουσιάζει όμορφα τις αράχνες; Κανένας δεν κάνει «ΑΑΑΑ-ΑΑΑΑΑΑΑΑ!» όταν το τραγουδάει. Ίσως επειδή παρουσιάζει τον κύκλο της ζωής με τόσο ξεκάθαρους και απλούς όρους. Το μικρό πλάσμα είναι ζωντανό και αναζητά την περιπέτεια. Ορίστε η υδρορροή – ένα μακρύ τούνελ που πηγαίνει προς κάποιο φως. Η αράχνη δεν το πολυσκέφτεται, απλώς πηγαίνει προς τα εκεί. Τη χτυπάει η καταστροφή – βροχή, πλημμύρα, πανίσχυρες δυνάμεις. Και η αράχνη βρίσκεται διαλυμένη και ξανά πίσω στην αρχή, εκεί που ξεκίνησε. Μήπως η αράχνη λέει, «Στο διάολο όλα;» Όχι. Βγαίνει ο ήλιος —τα πράγματα καθαρίζουν— και ζεσταίνει την αράχνη. Και το μικρό πλασματάκι πάει κοντά στην υδρορροή και κοιτάζει ψηλά και σκέφτεται ότι θέλει *πραγματικά* να μάθει τι υπάρχει εκεί πάνω. Τώρα είναι λίγο πιο σοφή, ελέγχει πρώτα τον ουρανό, ψάχνει να βρει καλύτερα πατήματα, λέει μια αραχνο-προσευχή και κατευθύνεται μέσα στο μυστήριο προς το φως κι όλα αυτά που τα ξέρουμε ήδη.

Τα έμβια όντα το κάνουν αυτό εδώ και πολύ, πολύ καιρό. Μέσα από κάθε είδους καταστροφή και πισωγύρισμα και όλεθρο. Επιβιώνουμε. Και μαθαίνουμε και στα παιδιά μας να επιβιώνουν. Και ίσως να μαθαίνουν κι οι αράχνες στα παιδιά τους να επιβιώνουν, με τον δικό τους αραχνένιο τρόπο.

Κι έτσι, η γειτόνισσά μου θα επιβιώσει και θα είναι λίγο πιο σοφή την επόμενη φορά που θα βγει από την εξώπορτά της πηγαίνοντας στη δουλειά. Και η αράχνη, αν επιβιώσει, θα κάνει το ίδιο. Κι αν δεν το κάνει, λοιπόν, υπάρχουν πολλές ακόμα αράχνες και τα νέα κυκλοφορούν γρήγορα. Ειδικά όταν τα νέα είναι «ΑΑΑΑΑΑΑΑΑΑ!»

*

Συχνά, όταν μιλάω κάπου δημόσια, ξεκινάω λέγοντας ότι θα τραγουδήσω από μέσα μου. Ταυτόχρονα, θα κάνω κινήσεις που να δείχνουν όσα λέει το τραγούδι μου. Ζητάω από το κοινό να κάνει κι αυτό τις ίδιες κινήσεις μέχρι που καταλαβαίνει τι γίνεται: είναι το τραγούδι με τη μικρή αράχνη, φυσικά. Έχω φοβερές αναμνήσεις από αίθουσες γεμάτες με ανθρώπους να τραγουδούν από μέσα τους τη μικρή, μικρούλα αραχνούλα, όσο χορεύουν γελώντας. Πάντα γελάνε. Και πάντα χειροκροτούν τους εαυτούς τους στο τέλος.

Το ξέρατε ότι μπορείτε να τραγουδήσετε τους στίχους της μικρής αράχνης με τον ρυθμό της «Ωδής στη χαρά» από την Ένατη Συμφωνία του Μπετόβεν; Με μερικές μικρές προσαρμογές μπορεί να γίνει. Μπορούμε να σκεφτούμε τον συνδυασμό αυτών των δύο ως το τραγούδι της μάχης του ανθρώπινου είδους. Μια φορά, κατάφερα ένα κοινό χιλίων ανθρώπων να το κάνει, χορεύοντας κιόλας, κανονικά.

Και τα δυο αυτά μουσικά κομμάτια έχουν το ίδιο θέμα: την ικανότητα της ζωής να θριαμβεύει ενάντια στις αντιξοότητες – την επιμονή στην περιπέτεια, τόσο των ανθρώπων όσο και των αραχνών.